

SmartCoop erkende CVSO

Bijzonder verslag over de
verwezenlijking van een
'positieve maatschappelijke
impact'

De evolutie van het juridisch kader

Het koninklijk besluit van 28 juni 2019 tot vaststelling van “de voorwaarden van de erkenning als landbouwonderneming en als sociale onderneming” heeft in de loop van het vorige boekjaar het wettelijke kader gewijzigd waarin SmartCoop evolueert en groeit. Tot hiertoe was SmartCoop juridisch gezien een coöperatieve vennootschap met sociaal oogmerk. Voortaan is SmartCoop een coöperatieve vennootschap erkend als sociale onderneming (CVSO)/ société coopérative agréée comme entreprise sociale (SCES agréée). Die evolutie werd opgenomen in een wijziging van artikel 1 van de statuten van de coöperatie tijdens de buitengewone algemene vergadering van 23 juni 2020.

In tegenstelling tot de erkenning ‘sociaal oogmerk’, wordt de nieuwe erkenning ‘sociale onderneming’, die de vorige vervangt, gecontroleerd door de Nationale Raad voor de Coöperatie, het Sociaal Ondernemerschap en de Landbouwonderneming.

Wettelijke verplichtingen

De voorwaarden om de nieuwe erkenning als sociale onderneming te verkrijgen, te behouden en zich erop te beroepen, zijn opgenomen in artikel 8:5 van het nieuwe Wetboek van vennootschappen en verenigingen. Deze voorwaarden omvatten 9 punten die SmartCoop vervult en soms formeel heeft aangepast bij de wijziging van haar statuten in juni 2020 :

De vennootschap moet hoofdzakelijk tot doel hebben, in het algemeen belang, een positieve maatschappelijke impact te bewerkstelligen op de mens, het milieu of de samenleving.	Zie artikels 3 en 4 van de statuten van SmartCoop over het sociale oogmerk en het maatschappelijk doel van de coöperatie.
De statuten moeten het voorwerp van de vennootschap omschrijven waarbij uitdrukkelijk tot uiting komt dat dit voorwerp dienstig is om een positieve maatschappelijke impact op de mens, het milieu of de samenleving te bewerkstelligen.	Zie artikels 3 en 4 van de statuten van SmartCoop over het sociale oogmerk en het maatschappelijk doel van de coöperatie.
Elk vermogensvoordeel dat de vennootschap rechtstreeks of onrechtstreeks aan haar aandeelhouders uitkeert, onder welke vorm dan ook, mag niet hoger zijn dan de rentevoet vastgesteld door de Koning in uitvoering van de wet van 20 juli 1955 houdende instelling van een Nationale Raad voor de Coöperatie, het Sociaal Ondernemerschap en de Landbouwonderneming.	Artikel 3 van de statuten van SmartCoop vermeldt uitdrukkelijk dat de vennoten “geen vermogensvoordeel nastreven”. Artikel 43 over de bestemming van de resultaten herhaalt het principe van de niet-uitkering van dividenden.
Bij vereffening van de vennootschap is het vermogen dat overblijft na aanzuivering van het passief en terugbetaling van het door de aandeelhouders werkelijke gestorte en nog niet terugbetaalde bedrag op de aandelen, bestemd voor een bestemming die zo nauw mogelijk aansluit bij haar voorwerp.	Artikel 46 van de statuten over de vereffeningssaldi stemt overeen met deze formulering, bedoeld in artikel 8.5, 3 van het WVV.

Bij uittreding moet de uittredende aandeelhouder maximum de nominale waarde van zijn werkelijke inbreng ontvangen.	Bepaling in overeenstemming met artikel 20 van de statuten van SmartCoop.
Het mandaat van bestuurder moet onbezoldigd zijn (tenzij de algemene vergadering van aandeelhouders beslist over een beperkte onkostenvergoeding of presentiegeld).	Artikel 23 van de statuten werd aangepast tijdens de buitengewone algemene vergadering van juni 2020 om deze formulering over te nemen.
Geen enkele aandeelhouder mag aan een stemming in de algemene vergadering deelnemen met meer dan een tiende van het aantal stemmen verbonden aan de vertegenwoordigde aandelen.	Artikel 37 van de statuten werd aangepast tijdens de buitengewone algemene vergadering van juni 2020 om de strikte regel '1 persoon = 1 stem' op te stellen.
Het bedrag van het dividend uit te keren aan de aandeelhouders kan slechts worden bepaald na bepaling van een bedrag dat de vennootschap voorbehoudt aan projecten of bestemmingen die nodig of dienstig zijn tot verwezenlijking van haar voorwerp.	Artikel 43 van de statuten over de bestemming van de resultaten voorziet dat er absoluut geen dividenden worden uitgekeerd.
Het bestuursorgaan van de vennootschap moet jaarlijks een bijzonder verslag over het afgesloten boekjaar opstellen waarin het ten minste melding maakt van de wijze waarop het bestuursorgaan van de vennootschap toezicht houdt op de toepassing van de erkenningsvoorwaarden, van de activiteiten die de vennootschap heeft verricht ter verwezenlijking van haar voorwerp en van de middelen die de vennootschap hiervoor heeft ingezet.	Dat is de opzet van dit verslag.

Focus op een buitengewone crisis

De meeste acties die Smart in 2020 ondernam, waren gericht op rechtstreekse steun aan de leden en de teams van vaste medewerkers in het licht van de coronacrisis.

De crisis heeft duizenden medewerkers van de coöperatie getroffen. Verschillende activiteiten die in het kader van Smart waren ontwikkeld werden stopgezet en prestaties werden geannuleerd, wat leidde tot onaanvaardbare sociale en economische ongelijkheden.

Heel de crisis lang heeft Smart voortdurend haar stem en die van haar vennoten laten horen bij de regering, zodat ook haar medewerkers op de steunmaatregelen konden terugvallen.

Een globale aanpak: het Coronaplan

In overeenstemming met haar engagement en coöperatieve waarden, heeft Smart snel de mechanismen van samenwerking en solidariteit in werking gesteld. Eind maart 2020 werd dan ook een ambitieus ondersteuningsplan op poten gezet: het Coronaplan.

Dat plan omvat verschillende maatregelen, waaronder:

- **Economische** steunmaatregelen (recht op tijdelijke werkloosheid, betaling van de geannuleerde prestaties, oproep aan de klanten om geannuleerde prestaties te betalen bij wijze van solidariteit, oprichting van een noodhulpfonds, enz.).
- **Coöperatieve** steunmaatregelen (informatief uitwisselingsplatform, begeleiding enz.).
- **Herstelmaatregelen** (individuele begeleiding, renteloze kredietverlening vanuit de gedeelde onderneming, gratis onlineopleidingen enz.).

Zo werden er bijvoorbeeld gespreksgroepen opgericht om de teams van vaste medewerkers te helpen het hoofd te bieden aan de gevolgen van de gezondheids crisis. De crisis heeft een zware impact gehad op de organisatie, de arbeidsomstandigheden en de interpersoonlijke relaties. Dankzij de gespreksgroepen kreeg iedereen de kans om zijn of haar gevoelens uit te drukken, de beschikbare middelen te bepalen en de individuele en collectieve noden vast te stellen. Zo kregen het management en de vertegenwoordigingsorganen van het personeel ook de nodige input.

Een sociale impact

De sociale impact van het Coronaplan is moeilijk te meten, maar twee punten kunnen naar voren worden geschoven.

Als eerste punt hebben 1.084 personen een aanvraag tot tijdelijke werkloosheid ingediend en zo in zekere zin de relevantie aangetoond van het door Smart voorgestelde model voor toegang tot sociale bescherming.

Als tweede punt heeft Smart een mechanisme voor 'sociale bijstand' opgezet. Deze interne noodhulpkas, gefinancierd uit eigen coöperatief vermogen, werd (helaas) aanzienlijk aangesproken:

- 288 personen hebben sociale bijstand gekregen tussen mei en september
- 278.680 euro werd toegekend in de beide landen

Vorbereiding van het herstel

Al vanaf de eerste golf tekende zich aan de horizon de belangrijke uitdaging af van het herstel na de crisis. Binnen het Coronaplan heeft Smart een groot deel van haar middelen voorbehouden voor het opzetten van acties om haar vennoten te ondersteunen bij de duurzame hervatting van hun activiteiten.

Concreet heeft Smart gezorgd voor:

- een aantrekkelijke en toegankelijke financiering;
- een specifiek opleidingsplan;

- een gerichte begeleiding. In plaats van een individuele aanpak te volgen, wordt er vooral ingezet op collectieve begeleiding. Zo kunnen de vennoten niet alleen hun ervaringen met elkaar delen, maar ook de individuele druk verzachten die de impact van de coronacrisis op hun activiteit met zich meebrengt (zie 'Workshops corona-exit').

Door middel van de coöperatieve dimensie van de gedeelde onderneming die duizenden personen verenigt, wil Smart aantonen dat de kracht van het collectief sterker is dan de kracht van het individu en dat de beste oplossing voor een crisissituatie schuilt in collectieve acties en solidariteit. Alleen ga je sneller, samen kom je verder.

Een positieve maatschappelijke impact creëren

Zoals aangegeven in artikel 3 van de statuten van SmartCoop, verbindt de Raad van bestuur van de coöperatie zich ertoe elk jaar een bijzonder verslag op te stellen over de verwezenlijking van het maatschappelijk doel van de coöperatie. Naast de specifieke acties met betrekking tot het doorstaan van de economische en gezondheids crisis door corona, bleef Smart de acties met een positieve maatschappelijke impact in het kader van haar huidige werking voortzetten. We vatten ze hieronder samen volgens de doelstellingen die in de statuten van de coöperatie zijn vastgelegd.

Sociale, economische, fiscale en juridische bescherming nastreven

Ondanks de commotie rond de crisis heeft Smart getracht de beste sociale, economische, fiscale en juridische bescherming te bieden:

- In 2020 was Smart in België de werkgever van 17.627 personen, die zo toegang hadden tot de sociale zekerheid.
- Het creëren van duurzame banen, onder meer via de verwerving van een subsidie in het kader van de Small Business Act van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en een groter aantal aanwervingen met een contract van onbepaalde duur van bepaalde werknemers binnen de coöperatie. Deze actie liep in 2020 vertraging op door de coronacrisis, maar de inspanningen werpen sinds het begin van 2021 stilaan hun vruchten af. Op 31 december kregen 33 leden een contract van onbepaalde duur, onder wie 16 vrouwen en 17 mannen (waarvan 21 voltijds en 12 deeltijds).
- De inspanningen rond opleidingen voor de teams van vaste medewerkers werden voortgezet. Van januari tot maart werden er 144 opleidingsdagen georganiseerd voor een totaal van 364 deelnemers: specifieke opleidingen (talen, management, persoonlijke ontwikkeling, competentiebalans enz.) en groepsopleidingen (integratie van nieuwe medewerkers, projectbeheer, IT-tools, preventie en veiligheid, opleiding kernactiviteiten). Daarnaast werden 10 leden van het vaste personeel begeleid in de voortzetting van studies in een gespecialiseerde school, aan een hogeschool of een universiteit (die opleidingen geven recht op educatief verlof). Het opleidingsplan voor de adviesverleners werd ingevoerd in 2019 met het oog op een betere dienstverlening en begeleiding voor de vennoten die dat wensen voor de ontwikkeling van hun activiteiten. De persoonlijke, individuele en collectieve begeleiding is gericht op het project van de leden, om ze te helpen hun activiteit zo goed mogelijk en in overeenstemming met hun doelstellingen te ontwikkelen.

- De juridische dienst van Smart hield in 2019 meer dan 2000 consultaties voor ruim 1.800 vennoten en gaf cursussen arbeidsrecht, internationale mobiliteit en auteursrechten aan meer dan 120 personen.
- Zoals voorzien werden er dit jaar sociale verkiezingen gehouden. Door de lockdown moesten ze echter enkele maanden worden uitgesteld. Naast de wettelijke verplichtingen vormden deze verkiezingen de aanleiding voor een grondig denkproces over de rol die de vertegenwoordigingsorganen van het personeel kunnen spelen in een gedeelde onderneming van freelancers. Een werkerscoöperatie kan immers nooit een kader vormen voor een 'klassieke' sociale dialoog, aangezien het onderscheid tussen werkgever en werknemer vervaagt door het principe van de dubbele hoedanigheid bij een coöperatie. Dat is zelfs nog duidelijker in het kader van een gedeelde onderneming waar freelancers ervoor kiezen in loondienst te werken en toch een grote vrijheid genieten bij de uitoefening van hun beroep. De vertegenwoordigingsorganen van het personeel die in 2020 zowel in Frankrijk als in België zijn verkozen, vertegenwoordigen alle werknemers van Smart, zowel de vaste werknemers als de freelancers. De ontwikkeling van die innovatie in de vorm van actieonderzoek zal allicht tijd vragen. Toch wordt er al voorgesteld om na te denken over originele vormen van sociale dialoog.
- Dankzij de actie Masks Brussels, die geleid werd in samenwerking met het Brusselse maatwerkbedrijf Travie, werd een spontaan initiatief voor het maken van stoffen mondkmaskers door vrijwillige naaisters omgezet in een gestructureerde productieketen waarbij 90 bij Smart aangesloten naaisters een degelijke verloning kregen.

De erkenning van ons sociaal en economisch nut nastreven

- In de eerste plaats heeft Smart sinds het begin van de crisis in maart 2020 gelobbyd voor het recht op tijdelijke werkloosheid voor medewerkers met een contract van bepaalde duur en voor het bevriezen van de degressiviteit van de werkloosheidsuitkeringen.
- Een engagement binnen de coöperatieve beweging: het project Platform Coop, gefinancierd door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en geleid door Smart, SAW-B en Febecoop, is in de loop van 2020 afgelopen.
- Op internationaal niveau coördineert Smart de werkgroep "Platforms and non-standard work" van het Europese netwerk CECOP (European confederation of industrial and service cooperatives) en de werkgroep 'Future of Work' van de ICETT (International Cooperative Entrepreneurship Think Tank), waar ze lid van is. Smart heeft ook deelgenomen aan het netwerk Co-Communs over platformcoöperaties, dat aanbevelingen formuleerde aan de Europese Commissie. Daarnaast werd Smart benaderd door de Europese Commissie in het kader van platformwerkers en zelfstandigen. Tot slot werkte onze coöperatie mee aan de werkzaamheden voor het honderdjarige bestaan van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO).
- In nauwe samenwerking met de vzw Professionele Vereniging voor Creatieve Beroepen (die integraal deel uitmaakt van de groep Smart) werd het project Levenslang leren van de coöperatie voortgezet. De focus ligt daar onder meer op de samenwerking op de werkvloer en de verschillende effecten van de pandemie op onze relatie met het werk. In 2020 werden er 17 publicaties geschreven (in het Frans), waaronder een belangrijke studie gewijd aan de geschiedenis van het liberale denken: "Karl Polanyi et Michel Foucault: deux pensées pour s'armer contre le néolibéralisme". Zeven publicaties werden vertaald in het Nederlands, waaronder een lang gesprek tussen Anne-Laure Desgris en Michel Bauwens, erkend theoreticus van de deeleconomie die onlangs na drie jaar zijn residentie in onderzoek en ontwikkeling afrondde.

- Het project 'School voor de coöperatie' werd in 2020 voortgezet bij Smart, maar liep vertraging op door de gezondheidscrisis. De coöperatie wil zich erop laten voorstaan dat haar politieke project ook een educatief project is, namelijk professionals in heel Europa helpen om hun eigen vermogen tot emancipatie te ontwikkelen. Naast de diensten die Smart aanbiedt, streeft de 'school' naar sociale verandering. Ze werd samen met andere coöperatieve partners bedacht als een open source commons waarbij alle vennoten van elkaar kunnen leren. In 2020 werden een aantal nieuwe workshops georganiseerd (over de toetreding als vennoot, over het begrip van het economische model van Smart enz.), samen met een vernieuwde integratietijd voor nieuwe loontrekkenden en verduidelijking omtrent de ruimte voor participatie binnen de coöperatie. Deze werkzaamheden zullen in 2021 leiden tot de vorming van een eigen identiteit voor onze 'School voor de coöperatie'.
- De consolidering van een stevig netwerk van partners uit de academische, economische, culturele en politieke wereld. Deze partners (op lokaal, nationaal of internationaal niveau) streven dezelfde doelstellingen na als Smart en onderzoeken op welke vlakken ze elkaar kunnen aanvullen. Zo heeft Smart meegewerkt en deelgenomen aan de uitzending van PremierMAI2020 'Faites le travail', samen met verschillende partners die nauw bij haar project betrokken zijn.
- De coöperaties Coopaname, Oxalis en Smart organiseren jaarlijks de Bigre Rencontre in Sète, vlak bij Montpellier. Het doel: gedurende een week van intensieve uitwisseling het coöperatief denken stimuleren, ruimte creëren voor opleiding en debatten, goede praktijken van andere organisaties observeren en nieuwe samenwerkingen tot stand brengen. Door de gezondheidsbeperkingen in 2020 moest de formule worden herbekeken en werd de 'grande rencontre van Sète' opgesplitst in drie kleinere bijeenkomsten in Lyon, Parijs en Brussel, aangevuld met een speciaal radioprogramma dat drie dagen live coöperatieve inhoud uitzond.

Bevorderen van persoonlijke groei en de keuze voor een optimale werkomgeving

- Delen van werkruimtes: de verdere ontwikkeling van een netwerk van third places, oftewel meer dan 8.700 m² gedeelde ruimten in België ten dienste van de gemeenschap. De coöperatie is ook betrokken bij het netwerk van European Creative Hubs, dat de creatieve, economische en sociale impact van hubs in Europa wil versterken.
- In 2020 hebben we in totaal 98 opleidingen georganiseerd, die gevolgd werden door 1.128 personen. Dat succes is grotendeels te danken aan de onlineopleidingen (ontwikkeld tijdens de eerste lockdown). Zo mocht Smart meer dan 750 deelnemers verwelkomen bij 59 opleidingen. Dat resultaat overtuigde de dienst Opleiding ervan om in de toekomst zowel opleidingen ter plaatse als onlineopleidingen aan te bieden.
- Voortzetting van het participatieve proces Smart in Progress (SIP), dat vennoten blijft samenbrengen om na te denken over thema's die de coöperatie doen evolueren. Het proces, dat eind 2019 nog open en gedecentraliseerd was (één groep per kantoor), werd in 2020 aangepast en op afstand voortgezet omwille van de lockdown. Het proces wordt verrijkt door het online delen van aanbevelingen en vrij toegankelijke videoconferenties, voordat de voorstellen aan de Raden van bestuur worden voorgelegd. Eind 2020 werd een flexibelere formule voorgesteld die de deur openzet voor fysieke vergaderingen (indien aan de voorwaarden wordt voldaan), waarbij de grootte van de groep variabel is en de belangstelling voor de thema's verder

wordt gestimuleerd. De 150 aanbevelingen die Smart in Progress de voorbije jaren formuleerde, hebben in 2020 de basis gelegd voor het uitwerken van de strategie 2020-2025 van de coöperatie.

- Het ethisch comité is een adviesorgaan dat voor de hele Smart-groep is opgericht. Het ziet erop toe dat de praktijken van de coöperatie overeenstemmen met de waarden die ze uitdraagt. Het ethisch comité heeft in 2020 zijn werkwijze gefinaliseerd. Het kwam bijna maandelijks samen en heeft al een aantal eerste aanbevelingen geformuleerd.
- Er werd een 'Diversiteitsplan' ingevoerd, dat in december 2020 door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest goedgekeurd. Het plan is het resultaat van een samenwerking met Actiris en moet leiden tot de toekenning van het diversiteitslabel voor de toepassing van een diversiteitsbeleid binnen de onderneming. Het doel: strijden tegen discriminatie en garanderen dat alle medewerkers gelijkwaardig worden behandeld. Tegen 2023 staan een tiental acties gepland, die binnen de teams van vaste medewerkers getest zullen worden vóór ze eventueel naar alle medewerkers worden uitgebreid.

Creëren van specifieke rechten voor een collectief model

- De samenwerking met de CESEP en het Centre de recherches interdisciplinaires Démocratie, Institutions, Subjectivité van de UCLouvain werd voortgezet. Concreet wordt er onderzoek gedaan naar de veranderingen bij Smart, waarbij een sociologische en juridische benadering worden gecombineerd. In het kader van die samenwerking werd in 2020 steun verleend om een evaluatie van de sociale impact van de coöperatie uit te werken. Daarnaast werd een Engelstalig wetenschappelijk artikel gepubliceerd in Transfer (wetenschappelijk magazine verbonden aan het Europees Vakbondsinstituut), van de hand van Julien Charles, Isabelle Ferreras en Auriane Lamine ("A freelancers' cooperative as a case of democratic institutional experimentation for better work: a case study of Smart-Belgium"). Ten slotte heeft Smart op haar niveau kunnen bijdragen aan de analyses van het onderzoek "Aux confins, Travail et foyer à l'heure du (dé)confinement", dat door Julien Charles en Samuel Desguin werd gecoördineerd.

Het delen van middelen en risico's

- De interne dienst voor risicopreventie wordt geleid door een preventieadviseur van niveau 1, en steunt op de expertise van een externe dienst (CESI). Zijn taak is dubbel: hij grijpt in wanneer een ongeval plaatsvindt maar helpt ze ook te voorkomen. Zo zet hij preventieacties op in samenwerking met het CPBW (Comité voor preventie en bescherming op het werk).
- Hoewel de gezondheids crisis heel wat moeilijkheden teweegbracht, zien we ook een aantal positieve effecten. Zo stellen we vast dat het aantal arbeidsongevallen in België met meer dan 50 % gedaald is ten opzichte van vorig jaar. Die daling is onder meer toe te schrijven aan de lockdowns en het invoeren van het telewerk. We tellen 13 ongevallen met 855 dagen arbeidsongeschiktheid als gevolg.
- Ongevallen, geschillen en materiële schade ernstige financiële gevolgen kunnen hebben voor de coöperatie en de activiteiten van haar vennoten. Daarom beschikt Smart over uitgebreide gedeelde verzekeringsmiddelen. De individuele kosten voor elke activiteit blijven in verhouding tot het geboden beschermingsniveau. Alle gebruikers genieten een verzekering 'burgerlijke aansprakelijkheid', die de fysieke

en materiële schade dekt die aan derden wordt toegebracht. Indien van toepassing worden er bijkomende tools ter beschikking gesteld om ook het materiaal te dekken dat door de vennoten wordt gebruikt en door de coöperatie werd gekocht, of voor bepaalde specifieke activiteiten. Het verzekeren en de veiligheid van de werknemers zijn een prioriteit voor de gedeelde onderneming: ook persoonlijke risico's zijn gedekt. In België wordt dat systeem geïmplementeerd in overeenstemming met de wettelijke verplichtingen. Voor bepaalde risico's werden de opties uitgebreid. Hierbij wordt het volgende gedekt: ongevallen op het werk en op de weg van en naar het werk, ongevallen die zich voordoen op dagen dat de vennoot niet werkt met een Smart-contract (tot één jaar na zijn laatste contract), en ongevallen die zich voordoen tijdens professionele opdrachten in het buitenland.

- Onze gezamenlijke dienst vorderingen en betalingen heeft alleen al in België 31.068 betalingsherinneringen verstuurd in 2020 (voor 149.308 verstuurd facturen), voor een gemiddeld uitstaand bedrag van 9,8 miljoen euro.